

Vargyas Zsófia

„Aestimatiója a Marczipany Thecajanak”

Gondolatok Marczibányi István feltételezett könyvtáráról*

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára őrzi azt a könyvjegyzéket, amely címe alapján a Marczibányi család egyik tagjának, mégpedig nagy valószínűséggel Marczibányi István (1752–1810) gyűjtő és mecénásnak a könyveiről készült.¹ Az óvatos meghatározás oka, hogy a könyvek értébecslését tartalmazó, nyilvánvalóan egy magánkönyvtár tulajdonosváltása kapcsán keletkezett iraton nem szerepel dátum, sőt az egykori tulajdonos keresztnévét sem jelöli a cím. Támpontul szolgál azonban a proveniencia: a jegyzék gróf Teleki László (1764–1821) hétszemélynök hagyatékából származik, és az ő kézírásával íródott. A 19. század első negyedéből egyetlen potenciálisan eladó Marczibányi-könyvtárról van információnk: az 1810 decemberében, egyenesági leszármazott nélkül elhunyt műgyűjtő, István könyvtárát unokaöccsei, Márton (1784–1834) és János (1790–1830) 1815 táján bocsáthatták áruba.² Az idősebb ágból származó, a hitbizomány vezetését átvevő Márton maga is bibliofil hírében állt, Fejérváry Gáboréhoz mérhető archeológiai könyvgyűjteményét a kései kortársak is számon tartották.³ Fennmaradt könyvlistái (melyek alapján könyveinek nagyobb hányada 1810 utáni kiadás volt, azaz beszerzésük biztosan hozzá és nem nagybátyjához, Istvánhoz köthető) egy franciás műveltségű, a külföldi mezőgazdaság vívmányaira figyelő, a régészet mellett a klasszicista építészet és a kertművészet iránt érdeklődő nemesúr alakját rajzolják ki. Pesti és kamenicai (ma: Újvidék városrésze, Sremska Kamenica, Szerbia) könyvtárainak 1835-ös felbomlása ugyanakkor kívül esik az általunk vizsgált perióduson.⁴

* *A Marczibányi-gyűjtemény rekonstrukciója 2026-tól az NKKP153384 Műgyűjtés Magyarországon a 19. század első felében* című kutatási program keretében folytatódik.

¹ MTA KIK Kézirattár, Könyvészet 2-rét 6. sz./1. *Aestimatiója a Marczipany Thecajanak* (Gr. Teleki László keze írása. Könyvkatalógusok Gr. Teleki László hagyatékából). Vö.: FRÁTER 1984, 217. A könyvjegyzék másolatban történt közrebocsátásáért köszönettel tartozom az MTA KIK Kézirattára munkatársainak, Vágvölgyi Dávidnak és Boldog-Bernád Istvánnak.

² Az eladó könyvtár tényéről azokból a válaszlevelekből értesülünk, amelyet a kéziratok és műtárgyak iránt érdeklődő Jankovich Miklósnak írtak a Marczibányi-hagyaték örökösei. Vö.: OSZK Kézirattár, Fond 16/457 Marczibányi János levele Jankovich Miklóshoz (1815. november 26.); Fond 16/458 Marczibányi Márton levele Jankovich Miklóshoz (1815. szeptember 17.).

³ *Vándorjegyzetek...* 1847, 673.

⁴ Míg pesti könyvtárának legértékesebb részét fia, Livius 1835-ben a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának adományozta, kamenicai könyvtárát 1835-ben elárverezték. Elemzésüket

Bár az utóbbi évek kutatásainak hála egyre élesebben körvonalazódik a műgyűjtő Marczibányi István profilja, tevékenysége szellemi háttérének felvázolása – fennmaradt levelezés és személyes iratok hiányában – továbbra is nehézségekbe ütközik.⁵ Éppen ezért kivételes jelentőségű egy olyan forrás, amely a tulajdonában egykor volt könyvekről adhat képet. A katolikus vallású köznemes családból származó Marczibányi műveltségét iskolái alapozták meg. A Budán és Pozsonyban nyert alapfokú képzés után, 1767-ben a nagyszombati jezsuita gimnázium felső, „poetica” évfolyamának hallgatója lett, és egyúttal a nemesi konviktust látogatta, ahol olyan, szélesebb körű általános műveltséget adó tudományokat (pl. geográfia, világtörténelem, építészetelmélet, modern nyelvek stb.) oktattak, amelyeket a gimnázium vagy egyetem tanrendje nem tartalmazott.⁶ 1768 és 1769 között elvégezte az Egri Érseki Jogakadémia kétéves katolikus jogászképzését,⁷ majd a királyi táblán lett joggyakornok, felkészülve birtokai igazgatására és állami tisztviselői hivatalok betöltésére. Csanád vármegye egyik követeként vett részt a negyed évszázados szünet után összehívott 1790–91-es országgyűlésen, ahol maradéktalanul magáévá tette a nemzeti kulturális reformmozgalom céljait. Mecenatúrájában ekkortól vált meghatározóvá több nemzeti érdekű terv – úgy, mint a Magyar Tudós Társaság felállításának és egy katonai akadémia létrehozásának, valamint a magyar nyelv művelésének – anyagi támogatása. Közismertek emellett az 1801-től lakhelyének számító Buda közegészségügyét fellendítő törekvései: 1806-ban tett alapítványa a budai Erzsébet-apácák temploma mellett építtetett női menház javára, valamint a budai Császár fürdő és a szomszédos telkek megvásárlása az irgalmas betegápoló rend részére, kórházuk megalapítása céljából.⁸ A műgyűjteményének is otthont adó Dísz téri palotája a pest-budai értelmiség gyülekezőhelye volt, ahol „a Kovachichok és Révaiak, Szekérek és Verseghyek nem csak nyájas fogadtatásban, hanem hazafiúi segítőkben, tudományos foglalatosságaik előmozdításában is részesültek”.⁹

A Marczibányi-téka állományának értébecslését tartalmazó, a könyveket a megtartandó („retinenda”) és eladandó („vendenda”) kategóriák szerint listázó jegyzék pontos keletkezési körülményei nem ismertek. Elképzelhető, hogy a könyvtárát elkötelezetten építő Teleki (III.) László egy esetleges vásárlás szándékával becsülte fel Marczibányi hátrahagyott könyveit. A 18–19. század fordulóján Pestre költöző gróf az apjától, Teleki József koronaórtól örökölt hárommezres könyvvállományát bővítette egy, a halálakor mintegy huszonnégyezer kötetet számláló enciklopédikus könyvtárrá, amelyhez eladásra szánt teljes könyvgyűjteményeket is igyekezett

Tüskés Anna végezte el a közelmúltban: TÜSKÉS 2024, 493–505. Marczibányi Márton életrajzához: RAFFAY 2024, 67–118.

⁵ VARGYAS 2022, 45–77; VARGYAS 2023, 273–305. (Korábbi irodalommal és a kutatási helyzet ismertetésével.)

⁶ FAZEKAS, KÁDÁR, KÖKÉNYESI, TERNOVÁČZ 2023, Nr. 30924; KÖKÉNYESI 2022, 126–145.

⁷ KMETY, SZÖGI 2021, 104, Nr. 1138.

⁸ Életrajzához: Nagy *Méltóságú néhai Puchói Marczibányi Istvánnak...* 1818, 111–114.

⁹ TOLDY 1847, 137.

megszerezni.¹⁰ Hogy Marczibányi Istváné is köztük volt-e, azt további iratok hiányában nem jelenthetjük ki biztosan. A Marczibányi családdal mindenestre „hivatalból” kapcsolatban állt, mivel mint komoly tekintéllyel bíró irodalmár főurat bízták meg a Marczibányi István végakarata szerint 1815-ben létrehozott – a magyar nyelven írt irodalmi, tudományos és nyelvészeti munkák jutalmazását célzó – Marczibányi-alapítvány elnöki tisztségének ellátásával. Az 1845-ig Pest vármegye kezelésében működő alapítvány ülésein a család képviselőjében Marczibányi János is részt vett, így Telekivel a személyes ismeretség adott volt.¹¹

A szóban forgó könyvjegyzék első oldalain a felbecsült állomány szakrendek szerinti áttekintése szerepel (1. táblázat), amelyből kiderül, hogy a mintegy ötszáz-negyvenkilenc kötetből álló könyvtár értékét körülbelül 4000 forintba becsülték. Ez az adat egybecseng azzal az információval, amit 1815-ben Marczibányi János nyújtott a nagybátyja könyv- és műtárgyhagyatéka iránt érdeklődő Jankovich Miklósnak. Eszerint a budai Marczibányi-házban őrzött könyvtár – melyet egy családi rendelkezés értelmében egyben kell értékesíteni – becsértéke 4000 Ft bécsi pénz volt.¹² Az állomány mérete nem tűnik túl terjedelmesnek egy Marczibányi Istvánhoz hasonló mecénás esetében, de nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét, hogy Marczibányinak vidéki birtokközpontjaiban, így főleg az 1800-ig lakhelyeül szolgáló tornyai (ma: Turnu, Románia) kastélyában is volt könyvtára. A (feltehetően) budai könyvjegyzékre visszatérve, abban a tematikailag csoportosított kiadványok nagyobb hányada a megtartandó, kisebb hányada az eladandó kategóriába került. (Az osztályozás szempontjai nem világosak, és a „ki által?” kérdésre sem kapunk egyértelmű választ. Amennyiben Teleki László volt a vevő, talán a saját maga számára megtartandó, valamint a tovább értékesítendő könyveket érthetjük a két kategória alatt. A megtartandó régészeti kiadványokat példaként véve, az azonosított címek egy része szerepel egy olyan kéziratban, amely Teleki 1804 után beszerzett könyveit listázza, bár minden további utalás nélkül a beszerzés forrására vonatkozóan.¹³) A sietős írást sejtető, több áthúzott tételt is tartalmazó jegyzéket erősen hiányos adatfelvétel jellemzi. Az egyes tételek leírása legtöbbször csak a szerző hiányos nevét és a cím egy részletét tartalmazza, megadva a formátumot, illetve a kötetszámot, valamint két oszlopban az árakat (becsérték és vételár?). A könyvek kiadási adatai nincsenek feltüntetve, ami megnehezíti azok pontos azonosítását.¹⁴ A listázott kiadványok főleg latin, német és magyar, kisebb számban olasz és francia nyelvűek voltak.

¹⁰ SZABÓ 2019, 72–73; SZABÓ 2020, 125–137.

¹¹ KERÉNYI 2002, 80–83; KOLLÁR 2019, 30–34.

¹² Ld. 2. lbj.

¹³ Ezúton szeretném megköszönni Szabó Ádámnak, az MTA KIK munkatársának a régészeti kiadványok azonosításában nyújtott segítségét, valamint válaszait a Teleki-könyvtárral kapcsolatos kérdéseimre. (Megjegyzendő, hogy a Telekiek adományából az Akadémiai Könyvtárba került, a Marczibányi-jegyzékben is azonosítható régészeti kötetek kézbevétele sajnos nem vezetett eredményre, azokban nem találtam Marczibányi Istvánra utaló possessorbejegyzéseket.)

¹⁴ A hiányos adatfelvétel arra is utalhat, hogy a jegyzék diktálással keletkezett, mivel a könyveket kézbe vevő összeírók gyakran az első címlapról (onnan a nyomdailag kiemelt szöveget) vagy

1. táblázat. A Marczibányi-könyvtár összetétele

<i>Témakör</i>	<i>Kötetek darabszáma</i>
Régészet, antik művészet, régiségtan	54
Kódexek	9
Arcképgyűjtemények és életrajzok	22
Földrajz	49
Történelem	76
Politika és jog	45
Filozófia	110
Numizmatika	13
Vallásos irodalom	23
Aszkétika, keresztény erkölcsan	36
Gyógyászat	8
Építészet	5
Költészet	29
Retorika	7
Festészet	9
Vegyes	41
Kéziratok	13
Összesen	549

A felbecsült könyvtár legértékesebb részét az *Antiquitates* elnevezésű szakcsoport alkotta, amely elsősorban a klasszikus ókor művészeti emlékeivel foglalkozó, reprezentatív, metszetes kiadványokat foglalt magában. Az eladandó tételek közé került – talán hiányos volta miatt – Bernard Montfaucon (1655–1741) bencés szerzetes monumentális régiségtudományi korpusza, az 1719-ben öt kötetben publikált *L'antiquité expliquée*.¹⁵ Az antikvitás tanulmányozásában feltétlen alapműnek számító, több tízezer metszetillusztrációval ellátott munka Marczibányi korában jellemzően csak főúri könyvtárakban, illetve a pesti Egyetemi Könyvtárban volt elérhető.¹⁶ A megtartandó könyvek közül legtöbbször – 300 forintra – a vatikáni Museo Pio Clementino antik szoborgyűjteményét bemutató katalógusának hat kötetét becsülték.¹⁷ A XIV. Kelemen és VI. Piusz pápák által alapított múzeum, és annak Giambattista Visconti, és fia, Ennio Quirino által írt katalógusa nagy befolyást gyakorolt a régészeti ismeretek terjedésére a 18. század végén. Magyarországon főpapi és főúri könyvtárak birtokolták, ismeretes például, hogy Kazinczy

a könyvgerincről diktálták a kötetek adatait. A 16–18. századi magyarországi könyvkatalógusok és könyvjegyzékek forráskritikai elemzéséhez ld.: MONOK 1993, 18–21.

¹⁵ MONTEFAUCON 1719. Öt további *Supplément* 1724-ben jelent meg Párizsban, amelyekből csak kettőt jegyeztek fel Marczibányi-könyvjegyzékben.

¹⁶ Kazinczy Ferenc 1792-ben az Egyetemi Könyvtár példányából másolt ki motívumokat. Vö.: PAPP 2008, 189–198.

¹⁷ VISCONTI 1782–1792. A hetedik kötet csak 15 évvel később, 1807-ben jelent meg.

Ferenc 1816-os erdélyi útja során gróf Teleki Sámuel marosvásárhelyi könyvtárának példányát tanulmányozta.¹⁸ Ugyancsak az antik szobrászat emlékeit ismertette Jean Barbault (1718–1762) Rómában dolgozó francia festő és grafikus VI. Piusz pápának dedikált metszetes albuma,¹⁹ illetve ifj. Anton Maria Zanetti (1706–1778) velencei régiségbúvár 1740-es kötete,²⁰ valamint az *Abbildungen der vorzüglichsten alten Statuen und Groupen* című, 1797-ben Bécsben megjelent könyv a leghíresebb – és a napóleoni háborúk alatt részben Párizsba hurcolt, részben Rómában maradt – antik szobrok (pl. a *Laokoón-csoport*, a *Farnese Bika*, a *Tövisűző* vagy *Marcus Aurelius lovasszobra* stb.) rézmetszetes tábláival.²¹ A Jean-Francois Perrier (1594 k.–1649) francia festő kompozícióit újra felhasználó, Josef Ernst kommentárjaival ellátott kiadvány a magyar értelmiségiek kedvelt olvasmányának számított a századfordulón.²²

A Marczibányi-téka régészeti könyvei között további, az örök város műemlékeit – például a Traianus-oszlop domborműveit,²³ római császárfürdőket,²⁴ az Antoninus-oszlopot,²⁵ vagy a Palazzo Farnese belső tereit²⁶ –, illetve a klasszikus antikvitas tárgyi kultúráját – így az antik vázafestészetet,²⁷ a herculaneumi ásatások leleteit²⁸ stb. – bemutató kötetek voltak. A régészeti kiadványok körébe sorolhatók Francesco Ficoroni (1664–1747) római antikvárius és gyűjtő publikációi, amelyek közül kettő is szerepel a könyvjegyzékben. Az egyik az ókori római

¹⁸ *Kazinczy Ferencz levelezése*, 14, 1904, 230, 3229. levél (Kazinczy – Helmeczy Mihálynak, Andrásfalva, 1816. július 12.).

¹⁹ BARBAULT 1783.

²⁰ ZANETTI 1740. A velencei nyilvános gyűjteményekben található antik szobrokat bemutató kétkötetes műnek csak az első kötete volt meg a Marczibányi-könyvtárban.

²¹ *Abbildungen der vorzüglichsten alten Statuen und Groupen...* 1797. A kiadvány annyira népszerű volt, hogy 1802-ben második kiadása is megjelent. A Marczibányi-könyvjegyzékből nem derül ki, hogy melyik kiadás volt meg a könyvtárban.

²² SZABOLCSI 1975, 286.

²³ A hiányos leírás – „*Columna Trajani in fol Roy. T. I*” – alapján nem azonosítható biztonsággal.

²⁴ [PALLADIO] 1785.

²⁵ A felsorolt címek között Dominique Magnan (1731–1796) – a római Trinità dei Monti kolostorban működő francia apát, régiségtudós, a felvilágosodás képviselője – több publikációja is azonosítható. Az *Iconarii universalis tentamen* című kiadvány négy kötete (Róma, 1776–1777) római palotákat, szobrokat, domborműveket, leleteket stb. közölt, a *Calcografia degli edifizii di Roma* (Róma, 1779) római épületek és terek látképeit, a *Calcografia della Colonna Antonina* (Róma, 1779) az Antoninus Pius-oszlop domborműveit. A kötetek haránt quarto formátumúak voltak, hasonlóan a *Raccolta Di Num. 320 Vedute Si Antiche, Che Moderne Della Città Di Roma E Di Alcuni Luoghi Suburbani* című rézmetszetes albumhoz, amely Agapito Franzetti római metsző és kiadó nyomdájában készült 1790/1800 körül, és szintén azonosítható a könyvjegyzékben. A hat különböző művész által rajzolt album minden lapján négy-négy római veduta (antik és modern épületek, terek, templomok, villák) látható.

²⁶ *Galeriae Farnesianae Icones Romae In Aedibus Sereniss* [1677].

²⁷ Feltehetően Sir William Hamilton (1730–1803) nápolyi brit követ vázagyűjteménye katalógusának valamelyik kiadását jelöli a következő tétel: „*Collection of Hamilton 2 T. in fol.*”.

²⁸ „*Antiquita di Hercolano in 4. T. 5*” – a quarto formátum és a kötettség alapján talán Tommaso Piroli római kiadó 1789 és 1804 között megjelent, *Le antichità di Ercolano* című kiadványa lehetett.

színház maszkjait és komikus figuráit 85 rézmetszettel bemutató *De Larvis Scenicis et Figuris Comicus Antiquorum Romanorum* című kötet, amely először 1736-ban jelent meg. A másik, Ficoroni saját gyűjteményének vésett ékköveit leíró, *Gemmae antiquae litteratae, aliquae rariores* című könyv, amelyet a szerző 1757-ben publikált.²⁹ A színházi maszkok mellett különféle antik viseleteket, görög, római, etruszk és egyiptomi használati tárgyak és régiségek képét közölte Lorenzo Roccheggiani (műk. 1788–1817) római rajzoló és metsző *Raccolta di cento tavole* című kétkötetes albuma.³⁰ Szintén megtalálható volt a Marczibányi-könyvtárban Johann Bernhard Fischer von Erlach (1656–1723) osztrák építész *Entwurff Einer Historischen Architectur* című művének valamely kiadása, amely az építészet világtörténetét – az európai antikvitás mellett az iszlám és kelet-ázsiai építészet emlékeit – illusztrálta, és egyúttal korának a nem európai civilizációk iránti megnövekedett érdeklődését példázta.³¹ A későantik és korai keresztény műemlékekről, az ókeresztény és bizánci templomépítészetéről és mozaikművészetéről közvetítettek ismereteket Giovanni Giustino Ciampini (1633–1698) *De sacris aedificiis a Constantino Magno constructis* (1693), és *Vetera monimenta* (két kötet: 1690, 1699) című könyvei.³²

Néhány jelentős 17. századi gyűjtemény leírása ugyancsak elérhető volt a Marczibányi-tékában, így a német származású jezsuita polihisztor, Athanasius Kircher (1602–1680) enciklopédikus régiség- és ritkasággyűjteményének, az 1651-ben Rómában alapított *Museum Kircherianum*nak két katalógusa,³³ valamint a brandenburgi választófejedelem, a későbbi I. Frigyes porosz király (1657–1713) berlini Kunstkammerének, Lorenz Beger (1653–1705) által írt és metszetekkel gazdagon ellátott három kötetes *Thesaurus Brandenburgicus*.³⁴ Raymond Leplat (1664 k.–1742) *Recueil des marbres* című albuma Erős Agost lengyel király, szász választófejedelem (1670–1733) drezdai műgyűjteményeinek egy részéről – antik és modern márványszobrokról, kisbronzokról, vázákrol stb. – adott képet.³⁵ Reprezentatív kiállítása, valamint a Duna mentén talált római régiségek, feliratos

²⁹ A Marczibányi-tékában felsorolt Ficoroni-kötetek negyedrért alakúak voltak, kiadási évüket azonban nem jegyezték fel, hasonlóan a többi tételhez.

³⁰ ROCHEGGIANI [1804]. (Bár a könyvjegyzékben quarto-ként írták le, a kiadvány haránt folio formátumú volt.)

³¹ Az 1721-es bécsi, és 1725-ös lipcei kiadást 1730-ban egy londoni, 1742-ben egy újabb lipcei követte.

³² Carlo Giannini 1747-ben Rómában újra kiadta Ciampini műveit, három, folio méretű kötetben, azonban a Marczibányi-könyvtárban quarto méretű köteteket jegyezték fel.

³³ A hiányos leírás ismételtelen nem ad információt arról, hogy két különböző kiadásról, vagy ugyanannak a kiadásnak két példányáról volt szó. A kircheri múzeum első katalógusa 1678-ban jelent meg Amszterdamban *Romani Collegii Societatis Jesu Musaeum Celeberrimum* címmel, míg a második, részletesebb katalógust, számos rézmetszettel ellátva 1709-ben adták ki Rómában, *Musaeum Kircherianum* címen.

³⁴ *Thesaurus Brandenburgicus selectus* 1696–1701.

³⁵ *Recueil des marbres antiques qui se trouvent dans la Galerie du Roy de Pologne à Dresden* 1733.

kövek, egyéb emlékek leírását tartalmazó második kötet okán az *Antiquitates* szakcsoportba sorolták Luigi Ferdinando Marsigli (1658–1730) bolognai katonatiszt és földrajztudós hatkötetes természettudományi munkáját, amely a Duna magyarországi és szerbiai szakaszának bemutatására vállalkozott.³⁶ A régészeti könyvek listájának végére kilenc darab pergamenkódexet (*codices membranacei*) is feljegyezték, azonban a kötetek tartalmát nem részletezték.³⁷

A könyvtár következő állományrészébe életrajzok és rézmetszetes arcképgyűjtemények (*Icones et Biographiae*) tartoztak. Kis számú, ám jól válogatott gyűjteményről van szó, Habsburg-uralkodók,³⁸ római pápák,³⁹ híres cseh és morva tudósok⁴⁰ portréit felsorakoztató kötetekkel. A címek között a magyarországi történeti ikonográfia népszerű alpművei is fellelhetők: a Nádasdy Ferenc országbíró költségén, 1664-ben Nürnbergben kiadott *Mausoleum* a magyar vezérek és királyok egész alakos képmásaival,⁴¹ illetve az Esterházyak (részben fiktív) családtörténete, a *Trophaeum*.⁴² A földrajz (*Geographici*) témakörébe sorolt könyvek sorát Georg Braun (1541–1622) *Civitates Orbis Terrarum* című, 1572 és 1617 között megjelent hatkötetes művének egyik kötete nyitja. Az értékes nyomtatvány metszetei az akkor ismert világ legfontosabb városait ábrázolják térkép vagy madártávlati kép formájában.⁴³ Emellett különböző térképek, városleírások, a 17–18. századi topográfiai irodalom művei sorakoznak, valamint Marczibányi kortársainak hazai vonatkozású helytörténeti munkái, például Vályi András (1764–1801) országleírása⁴⁴ vagy Szirmay Antal (1747–1812) Zemplén és Ugocsa vármegyét ismertető könyvei.⁴⁵ A történelem (*Historiae*) szakrendjébe sorolt kiadványok zöme a hazai történelemmel foglalkozik. A Mátyás-kori humanista történetírást Antonio Bonfini (1427–1502) *Rerum Ungaricarum Decades* című munkájának 1581-es, illusztrált frankfurti kiadása és Pietro Ransano (1428–1492) *Epithoma*

³⁶ MARSIGLI 1726.

³⁷ Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára két kódexet őriz – egy tizenhatodré méretű, a 15. század első felében, Flandriában illuminált imakönyvet (Cod.lat.187), és egy Vergilius munkáit tartalmazó, 1450–1470 körül Közép-Olaszországban illuminált kéziratot (Cod.lat.288) –, amelyek Marczibányi István hagyatékából, az örökösök ajándékaként jutottak közgyűjteménybe 1811-ben. A könyvjegyzékben említett hét darab (folio, quarto és octavo méretben) valószínűleg ezeken kívül értendő. Vö.: HOFFMANN 1928, 19, 29, 113–114.

³⁸ WEINGARTEN 1673.

³⁹ CAVALIERI 1775.

⁴⁰ BALZER 1772.

⁴¹ *Mausoleum potentissimorum ac gloriosissimorum Regni Apostolici regum & primorum militantis Ungariae ducum, Norimbergae* 1664.

⁴² *Trophaeum nobilissimae ac antiquissimae Domus Estorasionae in tres divisum partes* 1700.

⁴³ A hiányos leírás – „*Civitates Orbis Terrar. in fol*” – alapján nem azonosítható mely kötetről volt szó.

⁴⁴ VÁLYI 1796–1799.

⁴⁵ SZIRMAY 1805; SZIRMAY 1803.

rerum Hungarorum képviseli.⁴⁶ A Habsburg–török háborúk történetét tárgyalja több, 17. századi kiadvány,⁴⁷ valamint Decsy Sámuel (1742–1815) 1788 és 1789 között, három kötetben megjelent magyar nyelvű munkája, az *Osmanografia, az az: a' Török Birodalom' Természeti, erköltsi, egy-házi, polgári ,s hadi állapottyának, és a' Magyar Királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásinak summás leírása*. A könyvjegyzékben szerepel a pozsonyi tudós, Bél Mátyás (1684–1749) 1735-ös könyve, a hazai tudományos igényű forráskiadás kezdeteit jelentő *Adparatus ad Historiam Hungariae*, továbbá Bél munkatársának, Johann Georg Schwandtnernek (1716–1791) a *Scriptores rerum Hungaricarum* című háromkötetes forrásgyűjteménye.⁴⁸ A 18. század második felének jezsuita történetíró iskoláját Pray György (1723–1801), Wagner Károly (1732–1790), Kaprinai István (1714–1785) kiadványai, a századvég kritikai forrásfeltáró és publikáló törekvéseit – „a késő felvilágosodás göttingeni iskolájának hatását”⁴⁹ – többek között Kovachich Márton György (1744–1821) és Schwartner Márton (1759–1823) munkái képviselik. A politika és jog (*Politici et Juridici*) állományrésze egy jogvégzett ember kézikönyvtárának tűnik, benne például Werbőczy István Hármaskönyvének magyar fordításával, Magyarország törvénytárának (*Corpus Juris Hungarici*) egyik kiadásával, a Mária Terézia (*Constitutio Criminalis Theresiana*) és II. József (*Sanctio Criminalis Josephina*) által kibocsátott büntető törvénykönyvekkel, valamint Nánásy Benjámint pesti ügyvédnek a végrendeleti öröklésről írt kézikönyvével stb.⁵⁰

A bölcséleti témájú könyvek (*Philosophici*) sorát Sebastian Münster (1488–1552) német térképész *Cosmographia* című, 1544-es világleírásának tíz évvel később megjelent cseh nyelvű kiadása nyitja.⁵¹ A kiadvány különös jelentőséggel bírt a Marczibányiak számára, mivel annak létrejötté a család két őse, Puchói János (1490–1556 után), a prágai érsekség adminisztrátora, és unokaöccse, Puchói Zsigmond (?–1584) nevéhez fűződik. Utóbbi négy évig dolgozott a fordításon, míg nagybátyja támogatókat keresett a kiadáshoz, köztük I. Ferdinánd német-római császárt, akinek az előszó dedikációja is szól. A kiadvány elején szerepel a fordító címere, amely megegyezik a Marczibányi család címerével – a címerpajzsban egy jobbra forduló, mellső mancsaiban kardot tartó medvével, a pajzs felett koronás, pántos sisakkal, és egy ugyanolyan medvét ábrázoló sisakdísszel –, ami megerősíti, hogy Puchói Zsigmond és János a Marczibányi familia tagjai voltak.⁵²

⁴⁶ Ransano műve esetében – a quarto formátum és az alacsony, 5 Forintos érték miatt – feltehetően az 1746-os budai kiadásról van szó: RANSANO 1746.

⁴⁷ Például: *Hungarisch-Türkische Chronik* 1684; továbbá Nicolaus Reusner *Rerum memorabilium in Pannonia sub Turcarum imperatoribus* (1603) könyve valamely kiadás.

⁴⁸ BÉL 1735[–1746]; SCHWANDTNER 1746–1748.

⁴⁹ Vö. ERŐS 2009, 131.

⁵⁰ NÁNÁSY 1798.

⁵¹ [MÜNSTER] 1554.

⁵² MAKYNA, Pavol, *Ján a Žigmund z Púchova – vzdelanci v službách pražskej arcidiecézy = Puchovo Dedičstvo*, PURL: <https://puchovodedicstvo.sk/jan-a-zigmund-z-puchova-vzdelanci-vs->

A neves ősokeket Marczibányi István is számon tartotta, sőt könyvtárának becses, ha nem a legbecsesebb darabja volt a *Cosmographia* cseh nyelvű kiadása. Mind ez egyik pártfogoltja, Verseghy Ferenc (1757–1822) *Az Emberi Nemzetnek Történetei* című könyve első kötetének ajánlásából derül ki, amelyben Verseghy leírja, hogy Marczibányi István könyvgyűjteményében ’mély tisztelettel nézte’ a szóban forgó művet, majd megemlékezik Puchói János és Zsigmond kulturális tevékenységéről, és egyúttal párhuzamot von a neves ősök és a kései utód mecenatúrája között.⁵³ A felbecsült könyvtár bölcséleti könyvei között szerepelnek további olyan címek, amelyek megerősíthetik a feltevést, hogy valóban Marczibányi István könyvtárával állunk szemben. Ilyen Wallaszky Pál (1742–1824) historia litterariája, a *Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria*, amelynek 1808-ban, Budán megjelent második kiadásában a Marczibányi-műgyűjtemény részletes leírása is helyet kapott, továbbá Endrődy János (1756–1824) *Az embernek boldogsága, ki fejtegetve a’ józan böltselkedésnek segítségével* című műve (1806), melynek első kötetét Marczibányi Istvánnak dedikálta szerző.⁵⁴ Bár a könyvjegyzék alapján a Marczibányi-téka legterjedelmesebb állományrészét a bölcséleti, filozófiai könyvek képezték, valójában Johann Georg Krünitz (1728–1796) német enciklopédista és orvos *Oeconimische Encyclopädie*-jének 63 kötete okozza a hangsúlyeltolódást. Valószínűleg ugyanezekről a példányokról van szó Tessedik Sámuel (1742–1820) evangélikus lelkész és pedagógus önéletrajzában, amikor is arról ír, hogy az általa alapított szarvasi iskolának Marczibányi udvari tanácsos a Krünitz-féle gazdasági enciklopédia 63 kötetét adományozta. (Mivel a tanintézmény 1806-ban megszűnt, a sorozat átadására feltehetően nem került sor, vagy később visszaszolgáltatták azt az ajándékozónak.)⁵⁵

A gondosan válogatott éremtani kiadványok – köztük a bécsi jezsuita numizmatikusok, Erasmus Frölich (1700–1758) és Joseph Khell (1714–1772) antik érmekeket leíró munkái⁵⁶ vagy Schönvisner István (1738–1818) első átfogó magyar pénztörténete, és Széchényi Ferenc éremgyűjteményéről írt katalógusa⁵⁷ – mellett a bányászatról szóló, 17. századi metszetes kiadvány,⁵⁸ a drágakövek osztályozását leíró 18. századi szakirodalom⁵⁹ és egy, az európai lovagrendeket ismertető,

luzbach-prazskej-arcidiecezy/?fbclid=IwY2xjawMPwN9leHRuA2FlbQIxMABicmlkETBCSE-FoeXoydnpFT1BtdUQyAR7L0NmfRAtht03MTaGLPCyCi67MFCoDrfm9HrCRXX_6EvhbdaqfLg-VYgE4FuQ_aem_lm9uQ3tcuWt35fhmVRuGw. Megjegyzendő, hogy Nagy Iván nem tud a család e két, 16. században élt tagjáról. Vö. NAGY 1860, 294–296.

⁵³ [VERSEGHY] 1810.

⁵⁴ A könyvjegyzék hiányos leírásából sajnos nem derül ki, hogy a Wallaszky-könyv mely kiadása, illetve Endrődy művének hány kötete volt meg a könyvtárban, azonban megleltük mindenképp szembeötlő.

⁵⁵ *Theschedik Sámuel önéletrása* 1873, 78.

⁵⁶ FRÖCHLICH 1758; KHELL 1764.

⁵⁷ SCHÖNVISNER 1801; SCHÖNVISNER 1807.

⁵⁸ Georg Engelhardt von Löhneyß *Bericht vom Bergwerck* című könyvének (1617) valamelyik kiadása.

⁵⁹ DUTENS 1779.

Nagyszombatban kiadott heraldikai munka⁶⁰ is szerepel a téka következő szakrendjében (*Metalli et Numismatica*). Ezt követi az egyházi (*Sacri et Ecclesiae*) és az aszketikus irodalom (*Ascetici*) témaköre, zömében a 18. század utolsó harmadában kiadott, magyar nyelvű katolikus imádságos- és énekeskönyvek, prédikációk – csupa „1 forintos”, mindennapi olvasmánynak számító kiadvány – listájával. Ugyancsak naponta forgathatta a könyvtár tulajdonosa azt a néhány gyógyászati könyvet (*Medici*), amelyek sorát Österreicher Manes József (1759–1831) fürdőorvos budai ásványvizekről írt disszertációja nyitja.⁶¹ Az orvosi irodalom után jegyzékbe vett öt darab építészeti könyvet (*Architectoniae*) nem részletezte az összeíró.

A téka következő szakcsoportját a költői és retorikai művek (*Poetae, Rhetores*) alkotják, amelyben a klasszikus auktorok (Homérosz, Vergilius, Ovidius) mellett főleg a felvilágosodás korának magyar szerzői, Faludi Ferenc (1704–1779) Révai Miklós (1750–1807), Kisfaludy Sándor (1772–1844) stb. képviseltetik magukat műveikkel. A jegyzék egyik sora Marczibányi tiszteletére írt munkák (feltehetően Verseghy Ferenc dicsőítő versei) meglétére utal.⁶² A következő tematikai egységbe a festéssel foglalkozó kiadványok (*Pictorii*) kerültek, köztük Ludwig von Winckelmann (1736 k.–1805) festészeti kézikönyve műkedvelők számára,⁶³ a *Tableaux du temple des muses* című rézmetszetes kiadvány Michel de Marolles abbé (1600–1681) verseivel,⁶⁴ továbbá a versailles-i királyi palota és kert dekorációját,⁶⁵ illetve a fontainebleau-i kastély királynéi lakosztálya előcsarnokát díszítő Simon Vouet-freskókat bemutató kötetek.⁶⁶ Az összeírást a vegyes anyag (*Miscellanea*) zárja, benne a bécsi császári könyvtár Peter Lambeck (1628–1680) által írt ismertetésével,⁶⁷ Széchényi Ferenc (1754–1820) nemzetnek adományozott könyvtára katalógusaival, egy, a pesti kórházügy rendezését tárgyaló 1793-as tervszel, ⁶⁸ továbbá a 19. század elején, főleg Marczibányi István ösztönzésére megszülető magyar nyelvű katonai irodalom köteteivel, mint például Jung János (1778–1828) „hadi mesterséget tárgyzó” könyve.⁶⁹ A vegyes anyag felsorolásának utolsó bejegyzése 13 kötetnyi kéziratot is említ, azonban ezek részletes listázása nem történt meg.

⁶⁰ [PINTÉR] 1742.

⁶¹ OESTERREICHER 1781.

⁶² „opera [...] in honorem Exc. Marcipanyí”

⁶³ WINCKELLMANN 1781.

⁶⁴ A kötet először 1655-ben jelent meg Párizsban, amit további kiadások követtek. Az antik istenek történeteit megjelenítő 58 rézmetszetes lapot – Abraham van Diepenbeck és más mesterek kompozíciói alapján – Cornelis Bloemaert és mások metszették.

⁶⁵ THOMASSIN 1710; MONICART 1720.

⁶⁶ KÜSEL 1690.

⁶⁷ Lambeck 4 kötetes katalógusát Kollár Ádám Ferenc adta ki újra 1766 és 1788 között, 8 kötetben (*Petri Lambecii Hamburgensis Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*). A Marczibányi-téka hiányos tételleírása alapján nem azonosítható mely kiadás és hány kötet volt meg.

⁶⁸ HAFFNER 1793. Ugyanez a kiadvány német nyelven is megvolt a könyvtárban.

⁶⁹ JUNG 1807–1808. Az első kötet elején Marczibányi Istvánnak szóló ajánlással.

Összegezve a leírtakat megállapíthatjuk, hogy a bemutatott könyvjegyzék összetételében, tartalmában, az előszámlált kiadványok megjelenési adataiban nem mond ellent annak a hipotézisnek, miszerint az állomány Marczibányi Istváné volt, az ő érdeklődését tükrözi. Sem terjedelmében, sem a teljességre való törekvésben nem veszi fel a versenyt a kor főúri könyvgyűjteményeivel, inkább tűnik egy, az ismereteit rendszeresen bővítő, tájékozott olvasó könyvtárának. Amellett, hogy lenyomata volt tulajdonosa kortársi tudományos és irodalmi kapcsolatrendszerének, műgyűjtői tevékenysége segédkönyvtáraként is szolgált, elsősorban a reprezentatív kiállítású, szinte saját jogukon is műkincsnek számító metszetes albumok által, amelyek az antikvitás tárgyi emlékeiről, történelmi személyekről, érmekről, barokk freskókról stb. adtak képet. Ahogy az a fent említett Endrődy János dedikációjából kiderül, Marczibányi szívesen be is mutatta gyűjteménye tárgyait az arra érdemeseknek: „Ki nem álmélkodik, mikor ime’ gazdag gyűjteményéből maga Excellentiád vagy az egyik, vagy a másik darabot a’ tanulni óhajtónak magyarázza! mikor a’ Magyar honnyosi régiségeket fejtegeti, mikor a’ természetnek titkos munkáit világosítja, vagy a’ mélyebb tudományokról böltsekedik.”⁷⁰ Ismeretei megalapozásához és kibővítéséhez nyilvánvalóan hozzásegítette az imént csak nagy vonalakban ismertetett könyvtára, amelynek sorsát jelen tudásunk szerint nem tudjuk rekonstruálni. Annak vizsgálata, hogy végül részben, vagy egészben beolvadt-e Teleki László könyvtárának állományába, egy nagyobb lélegzetű és több bibliográfusi tapasztalatot igénylő kutatás feladata lenne.

Hivatkozott irodalom

- Abbildungen der vorzüglichsten alten Statuen und Grouppen, die sich theils in Rom theils in Paris befinden. Nach den Zeichnungen des H. F. Perrier. Auf Kosten der Herausgeber von Ovids Verwandlungen*, Wien, Anton Pichler, 1797.
- BALZER, Johann Heinrich, *87 Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler*, Prag, Schönfeld, 1772.
- BARBAULT, Jean, *Monumens Antiques Ou Collection Choisie D’Anciens Bas-Reliefs Et Fragmens Egiptiens, Grecs, Romains, Et Etrusques. Ouvrage Qui Contient Deux Cents Planches*, A Rome, Chez Bouchard et Gravier Libraires rue du Cours près l’Eglise de Saint Marcel, 1783.
- BÉL Mátyás, *Adparatus ad Historiam Hungariae, Sive Collectio Miscella, Monumentorum ineditorum partim, partim editorum, sed fugientium*, Posonii, Typis Joannis Paulli Royer, 1735[–1746].
- CAVALIERI, Giovanni Battista, *Effigies Romanorum pontificum a S. Petro ad Pium VI. feliciter regnantem*, T.2. Bassani, sed postrant Venetiis apud Remondini, 1775.
- DUTENS, Louis, *Abhandlungen von den Edelsteinen vom ersten und zweyten Rang, und von dem Mitteln sie zu kennen und zu schätzen*, Nürnberg, Schwarzkopf, 1779.

⁷⁰ ENDRŐDY 1806, 3.

- ENDRŐDY János, *Az embernek boldogsága, ki fejtegetve a' józan böltselkedésnek segéd-ségével*, I. kötet, Pesten, nyomt. Trattner Mátyás betüivel, 1806.
- ERŐS Vilmos, *A XVI–XVIII. századi történetírás (II.) (Történetfilozófia) = Világosság*, 50(2009), 127–137.
- FAZEKAS István, KÁDÁR Zsófia, KÖKÉNYESI Zsolt, TERNOVÁ CZ Bálint, *A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága – Anyakönyvi adattár (1616–1772)*, 2. kötet, Bp., Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára, 2023.
- FRÁTER Jánosné, *Az Akadémia Könyvtár iratai 1831–1949*, Bp., MTA Könyvtára, 1984 (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának katalógusai, 14).
- FRÖCHLICH, Erasmus, *Notitia elementaris numismatum antiquorum illorum*, Vindobonae, typis Joannis Thomae Trattner, 1758.
- Galeriae Farnesianae Icones Romae In Aedibus Sereniss. Ducis parmensis Ab Annibale Carracio Ad Veterum Aemulatione' Posterumq. Admiratione' Coloribus Expressae Cum Ipsarum Monocromatibus Et Ornamentis*, A Pietro Aquila Delineatae Incisae, Romae [1677].
- HAFNER Mihály, *Pestvárosa nemes tanácsának és közönségének szóló Projectum, egy alkalmas betegek ispotályának felállítására, beszerzésére és tartására*, Pest, 1793.
- HOFFMANN Edith, *A Nemzeti Múzeum Széchényi könyvtárának illuminált kéziratok*, Bp., M. N. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtára, 1928.
- Hungarisch-Türkische Chronik. Das ist: Curieuse un[d] dabey kurzgefaßte Beschreibung alles desjenigen, was sich vom ersten grausamen Kriegs-Zug der Türken, wider das Königreich Hungarn, und derselben Könige, bis auf gegenwärtige Zeit, Merk- und Denkwürdiges zugetragen*, Frankfurt, Leipzig & Nuremberg, Loschge & Froberg[er], 1684.
- JUNG János, *A hadi mesterséget tárgyzó szükségesebb tudományoknak summás elő-adása, A leg-jobb régi, és újabb írókból össze szedve*, 2 kötet, Pest, Eggenberger József, 1807–1808.
- Kazinczy Ferencz levelezése*, 14. kötet (1816. március 2. – 1816. december 31.), szerk. Váczy János, Bp. MTA, 1904.
- KERÉNYI Ferenc, *Pest vármegye irodalmi élete (1790–1867)*, Bp., Pest Megye Monográfia Közalapítvány, 2002.
- KHELL, Joseph, *Adpendicula altera ad Numismata Graeca populorum et urbium*, Vindobonae, typis Joannis Thomae de Trattner, 1764.
- KMETY Adrien, SZÖGI László, *Az egri felsőoktatás intézményeinek hallgatói 1713–1852*, Eger, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadó, 2021, 104, Nr. 1138.
- KOLLÁR Zsuzsanna, *Tekintélyépítési stratégiák a Teleki családban = Teleki József, Tanulmányok az Akadémiai Könyvtár alapítójáról és a Magyar Tudományos Akadémia első elnökéről*, szerk. Molnár Andrea, Bp., MTA KIK, 2019, (9–42). <https://doi.org/10.36820/MTAKIK.KOZL.2019.TELEKI.1>
- KÖKÉNYESI Zsolt, *Arisztokrata diákok a „Magyar Országi Athenásban”. A nagyszombati gimnázium és egyetem főnemesi tanulói (1616–1773) = Gerundium, Egyetemtörténeti Közlemények*, 13(2022), 126–145. <https://doi.org/10.29116/gerundium/2022/3-4/6>
- KÜSEL, Melchior, *Porticus Reginae in Arcis Fontis Bellaquae Vestibulo Picturae et ornatus*, Augspurg, Küsell, 1690.

- MARSIGLI, Luigi Ferdinando, *Danubius Pannonico-mysicus observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, historicis, physicis, perlustratus et in sex tomos digestus*, Hagae Comitum, apud P. Gosse, R. Chr. Alberts, P. de Hondt – Amstelodami, apud Herm. Uytwerf & Franç. Changuion, 1726.
- Mausoleum potentissimorum ac gloriosissimorum Regni Apostolici regum & primorum militantis Ungariae ducum, Norimbergae*, Apud Michaëlem & Joannem Fridericum Endteros, 1664.
- MONICART, Jean Baptiste de, *Versailles immortalisé par les merveilles parlantes des bâtimens, jardins, bosquets, parcs, statues, groupes, termes, & vases de marbre*, Tome I–II., a Paris, Chez Etienne Ganeau, et Jacque Quillau, 1720.
- MONOK István, *Könyvkatalógusok és könyvjegyzékek Magyarországon 1526–1720, Forrástipológia, forráskritika, forráskiadás*, (Olvasmánytörténeti Dolgozatok, 5), Szeged, Scriptum Kft., 1993.
- MONTFAUCON, Bernard de, *L’Antiquité expliquée et représentée en figures*, Tome I–V., A Paris, avec privilege du Roy, 1719.
- [MÜNSTER, Sebastian], Zykmund MLADSSIJ z PUCHOVA, *Kozmograffia česká. To gest wypsanij o položenij kragin neb zemij y obyčegijch národuow wsseho swieta*, Praze, Jan Kosořský z Kosoře, 1554.
- NAGY Iván, *Magyarország családai, Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, VII, Pest, Kiadja Ráth Mór, 1860.
- Nagy Méltóságú néhai Puchói Marczibányi Istvánnak, Eő Császári, Királyi, Apostoli Felsége’ Status titkos belső Tanátossának, és Arany sarkantyús Vitéznek Eő Excel-lentiájának Biographiája = Tudományos Gyűjtemény, 2(1818), 111–114.
- NÁNÁSY Benjámin, *Testamentom a’ magyar országi törvények szerént*, Pest, Trattner Mátyás betüivel, 1798.
- OESTERREICHER Manes József, *Analysis aquarum Budensium item aquae Sarisapiensis et acidulae Fürediensis, praemissa methodo professoris Winterl, cum tabellis Viennae*, 1781.
- [PALLADIO, Andrea], *Les thermes des Romains dessinées par André Palladio et publiées de nouveau avec quelques observations par Octave Bertotti Scamozzi d’après l’exemplaire du Lord Comte de Burlingthon imprimé a Londres en 1732*, Vicence, Per Francesco Modena, 1785.
- PAPP Júlia, *Adatok Kazinczy Ferenc és Blaschke János munkakapcsolatához – tények és tévedések a művészettörténeti szakirodalomban* = *Ars Hungarica*, 36(2008), 179–228.
- [PINTÉR József], *Conspectus equestrum ordinum per europam omnem florentium*, Tyrnaviae, Typ. Academicis Societatis Jesu, 1742.
- RAFFAY Endre, *Pesti óda, római souvenir, csókai síremlék, Marczibányi Márton életrajzához* = *Létünk*, 54(2024), 67–118.
- RANSANO, Pietro, *Epitome rerum Hungaricarum velut per indices descripta*, Budae, Typis Nottenstein, 1746.
- Recueil des marbres antiques qui se trouvent dans la Galerie du Roy de Pologne à Dresden*, A Dresden, A l’imprimerie de la Cour chez la veuve Stössel, 1733.
- ROCCHEGGIANI, Lorenzo, *Raccolta di cento tavole rappresentanti i costumi religiosi civili, e militari degli antichi Egiziani, Etruschi, Greci e Romani tratti dagli antichi*

monumenti: per uso de'Professori delle Belle Arti Disegnate, T.2., [Roma], Si vendono appresso Giacomo Raffaelli in Piazza di Spagna al presso di Scudi dodici Con Privilegio Pontificio, [1804].

SCHÖNVISNER, Stephanus, *Catalogus Numorum Hungariae ac Transilvaniae Instituti Nationalis Széchényiani*, I–III, Pestini, Trattner, 1807.

SCHÖNVISNER, Stephanus, *Notitia Hungaricae rei numariae ab origine ad praesens tempus*, Budae, typis Regiae Universitatis, 1801.

SCHWANDTNER, Johann Georg, *Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini*, I – III. Vindobonae, impensis Ioannis Pauli Kraus, 1746–1748.

SZABÓ Ádám, *Egy főúri tudóskönyvtár: a Telekiek gyűjteménye = Könyvek magántulajdonban (1770–1820)*, szerk. Dóbék Ágnes, Bp., Reciti, 2020, 123–139.

SZABÓ Ádám, *Teleki-gyűjtemény az Akadémián, Az Akadémiai Könyvtár alapító állományának története és rekonstrukciója = Teleki József: Tanulmányok az Akadémiai Könyvtár alapítójáról és a Magyar Tudományos Akadémia első elnökéről*, szerk. Molnár Andrea, Bp., MTA KIK, 2019, 68–121. <https://doi.org/10.36820/MTAKIK.KOZL.2019.TELEKI.3>

SZABOLCSI Hedvig, *A magyar iparművészet felvilágosodás kori francia forrásai = „Sortok előre nézzetek.” A francia felvilágosodás és a magyar kultúra*, szerk. Köpeczi Béla, Sziklay László, Bp., Akadémiai, 1975, 271–286.

SZIRMAY Antal, *Notitia politica, historica, topographica incliti comitatus Ugochiensis*, Pestini, Typis Matthiae Trattner, 1805.

SZIRMAY Antal, *Notitia topographica, politica incliti comitatus Zempléniensis*, Budae, Typis Regiae Universitatis Pestanae, 1803.

Thesaurus Brandenburgicus selectus. Sive Gemmarum et numismatum Graecorum, in cimeliarchio Electorali Brandenburgico, elegantiorum series, commentario illustratae a L Begero, Coloniae Marchicae [Brandenburg], Typis et impensis electoralibus, excudit Ulricus Liebpert, 1696–1701.

Theschedik Sámuel önéletírása, ford. és kiad. Zsilinszky Mihály, Pest, Kilián Frigyes Bizománya, 1873.

THOMASSIN, Simon, *Collectio figurarum, configurationum, thermarum, fontium, vasorum aliorumque ornamentorum, uti nunc conspiciuntur in Arce et Aula Versaliensi*, Aug. Vindel, Josephus Fridericus Leopoldus excudit, 1710.

TOLDY Ferenc, *Marcibányi István emlékezete = Toldy Ferenc irodalmi beszédei*, Pozsony, Bajza, 1847, 134–142.

Trophaeum nobilissimae ac antiquissimae Domus Estorasiae in tres divisum partes, Viennae, Typis Leopoldi Voigt Universitatis Viennensis Typographi, 1700.

TÜSKÉS Anna, *Marcibányi Márton (1785–1834) könyvtárai = Magyar Könyvszemle*, 140(2024), 493–505. <https://doi.org/10.17167/mksz.2024.4.493-505>

VÁLYI András, *Magyar országnak leírása*, 1–3. kötet, Budan, a' Királyi Universitásnak betűivel, 1796–1799.

Vándorjegyzetek, VI. közgyűlés és nevezetességek Eperjesen = Életképek, 21 (1847. május 22.), 673.

VARGYAS Zsófia, *Adalékok Marcibányi István (1752–1810) műgyűjteményének történetéhez = Művészettörténeti Értesítő*, 71(2022), 45–77. <https://doi.org/10.1556/080.2022.00003>

- VARGYAS Zsófia, *Marczibányi István gyűjteményének összeírása 1811-ből = Ars Hungarica*, 49(2023), 273–305.
- [VERSEGHY Ferenc], *Az Emberi Nemzetnek Történetei mellyeket a Magyar Nemességnek hasznos mulatságára öszveszedett egy Emberszerető Hazafi*, I. Budánn, a Magy. Kir. Universitas Typographiájának betűivel, 1810.
- VISCONTI, Ennio Quirino, *Il Museo Pio-Clementino*, Roma, da Ludovico Mirri, I–VI, 1782–1792.
- WEINGARTEN, Johann Jacob von, *Fürsten-Spiegel, Oder Monarchia Deß Hochlöblichen Ertz-Hauses Oesterreich*, Prag, Johann Arnolt von Dobrosławina, 1673.
- WINCKELLMANN, Ludwig von, *Handbuch zur nähern Kenntniss alter und guter Gemälde. Zur geschwinden Einsicht für Kunstliebhaber; zur Bequemlichkeit für Reisende, als ein Sackbuch dienend*, Augsbug, bey Conrad Heinrich Stage, 1781.
- ZANETTI, Anton Maria, *Delle antiche statue greche e romane, che nell’antisala della Libreria di San Marco, e in altri luoghi pubblici di Venezia si trovano*, Parte Prima, Venezia, 1740.

Vargyas, Zsófia

‘Aestimatiója a Marczipany Thecajanak’ [Estimation of Marczipány’s Library] Thoughts on the Presumed Library of István Marczibányi

Although recent research has brought the profile of art collector István Marczibányi (1752–1810) into sharper focus, it remains difficult to outline the intellectual background of his activities due to the lack of surviving correspondence and personal documents. This makes any source that offers insight into the books he once owned exceptionally valuable. The Manuscript Collection of the Library of the Hungarian Academy of Sciences preserves an undated book list from the estate of Count László Teleki (1764–1821), which, based on its title, appears to record the library of a member of the Marczibányi family. This study argues that the list, which also includes valuations of the books, was compiled from the Buda library of István Marczibányi (he died in December 1810 without direct descendants). The collection was sold by his nephews, Márton (1784–1834) and János (1790–1830), around 1815.

The library, consisting of 549 volumes and valued at around 4,000 forints, cannot compete with the book collections of the aristocracy of the time in terms of size or scope. Rather, it reflects the reading habits of a well-informed man who continuously broadened his knowledge. The collection documented in the list bears the imprint of the education of a Catholic nobleman who studied at the Jesuit school in Nagyszombat (today Trnava, Slovakia) and at the Archiepiscopal Law Academy in Eger, and who distinguished himself among his contemporaries as a patron of national causes and a significant collector of art. The most valuable section of the library consisted of prestigious engraved albums which, as objects, were almost artworks in their own right, depicting, among other subjects, monuments of classical antiquity, historical figures, coins and medals, and Baroque frescoes.

Keywords: 18–19th century, library, art collecting, István Marczibányi, László Teleki, patronage.